

DRUSTOS DAUDZ NEPARASTA

Gar Drustiem neved asfaltēti ceļi, tādēļ šis Cēsu rajona pagasts varbūt daudziem nav visai pazīstams.

Ja Drustiem tuvojamies no Raunas puses, tad drīz aiz Lubūža, šī 14,2 ha lielā ezera, esam jau cita pagasta teritorijā, šoreiz tas ir tikai nedaudz vairāk par 1 km "platais" Dzērbenes pagasts. Apmēram 1 km pa kreisi no mums paliek 248 m augstais Slapjuma kalns, kas visai ērti novietojies pie divu rajonu un triju pagastu robežas. Tā virsotni gan klāj egļu mežs.

Bet ainaviski interesantāk tomēr Drustiem tuvoties no Dzērbenes puses vai, ceļojot no Raunas puses, pie Dolēm pagriezties uz Auļukalnu. Skaists nosaukums - Auļukalns. Bet vai tam ir arī kāda konkrēta nozīme? Izrādās, aulis ir no egļu mizas vai izdabta koka taisīts bišu koks. Tā gan varētu būt tikai fonētiska sakritība, jo līdz 1795. gadam lietots nosaukums Aulas muiža. Ap 1784. gadu Drustu novads sadalījās, un tad izveidojās Gatartas, Briņģu, Jaundrustu un Auļu muižas.

Pie ceļa Auļukalna ezers (23 ha, 183,7 m vjl), jaunākajā kartē jau Vaiveles ezers. Palaikam jau ezeriem sastopami vairāki nosaukumi, kāda 1880. gadā pierakstīta teika (LFK 1400, 12254), kur minēta Vaiveles ezera nolaišanās netālu no Auļukalna valsts nama, muižas laidaru un ganību vietā, attiecas tieši uz šo ezeru. Lopi ta paspēti pārdzīt mājās, bet divi auni bijuši aizņemti ar badīšanos un vēlāk vēl ezera dzelmē manīti, arī atsevišķas mājas. Laidara vārti arī savulaik esot malā izvilkti. Tā teika, bet ezera A daļā tiešām atrasta klāstu mītne.

Aiz nezālēs ieaugušā muižas nama, ko vēl rotā uzraksts "Lučšim sinam našei roģini" un divi sīki spraišļoti pusapaļi lodziņi, dienvidos no ceļa 1870. g. celta mūra ēka Ķeveri, kur bijusi skola un savulaik arī nespējnieku patversme.

Drustu pagastā, kādā druvā redzot atsevišķu ozolu, jāatceras, ka tos savulaik stādījuši muižnieki pēc jaunu meitu pirmnakts tiesībām (LFK 2049,1567).

No Auļukalna Drustu virzienā, pa kreisi no ceļa manāms Seisuma ezers (19,8 ha, 175,3 m vjl). No tā iztek 14 km garā Gaujas pieteka Pērļupīte. Šis nosaukums, domājams, varētu būt radies 18. gs., kad vairākās upēs bija sastopama saldūdens pērlene. Ziemeļos no ezera, Seisumu pusmuižā, dzimis gleznotājs un mākslas kritiķis Helmutis Markvards (1894.-1938.). Kāds nelatvisks uzvārds! Viņa tēvs ir īrs, Drustu muižas spirta deģis Hermanis Vilhelms Kristiāns Markvards. H. Markvards par mākslu daudz rakstījis periodikā un V. Purvīša rediģētajā mākslas vēstures grāmatā.

Esam nokļuvuši pie Drustu kapiem, kur H. Markvards apbedīts. Pa kreisi no ieejas Hāgemeistaru dzimtas apbedījumi. Šī dzimta Drustos un Gatartā valdīja apmēram 150 gadus. Lūk, ko stāstījis 1847. gadā dzimušais Kārlis Slaidiņš: "Juzdams nāves tuvumu, Hāgemeistars saviem gatartiešiem sarīkojis izmēģinājuma bēres. Zālē stāvējis tukšs zārks, ap kuru degušas sveces. Izvadīšanas ceremonija notikusi ar dziesmām un runām, jo lielkungs gribējis redzēt un dzirdēt, kā viņu izvadīs. Pēc ceremonijas teicis: "Mani mīļie, kad es būšu īsti nomiris, tad jūs mani izvadīsiet tieši tāpat kā šodien". Pēc tam bēres ar paša piedalīšanos dzēruši vai visu nedēļu".

Mums jāpiemin vēl viens Drustos dzimušais Hāgemeistars, Leontijs (1780.-1834.), Krievijas kara flotes 1. ranga kapteinis, kas apbraucis zemeslodi 1816.-1819. un 1828.-1830. gadā. Okeānijā atklājis Kvadžaleina (Menšikova) atolu Māršala salās. Bēringa jūrā atrodas viņa vārdā nosauktā sala, 1935. gadā amerikāņu meža dienests piešķīra viņa vārdu Baranova salas D gala augstākajai virsotnei.

Ar Drustu kapsētu saistītas teikas. Bija izrunāts, ka te esot viens, kas ceļa braucējiem pa mazām "skrambiņām" izplucinot drēbes. Tā kādam braucējam norauts mēteli, rītā atraduši tikai pogas, pati drēbe "bijusi pa spalviņai izplucināta un gubiņā salikta". Citam, kas no kāda kapa bija norāvis vienu rozi, nokļūstot bērū kambarī, durvis aizšāvušās ciet. Otrā rītā atrasts bērū kambarī stāvot (abas no P. Šmita krāj., XIV sēj.).

Aiz kapiem nokļūstam uz Raunas-Jaunpiebalgas ceļa. Aleja no Jaunpiebalgas ceļa noved pie Drustu baznīcas. Pirmā baznīca Drustos uzcelta 1616. gadā J. Drobiša valdīšanas laikā, tā nodega 1705. gadā Ziemeļu kara laikā, pēc tam dievvārdus nācās klausīties gan muižas piedarbā, gan pirtī, pat krogā. Pašreizējā mūra baznīca, kas sekoja pēc 1750. gadā celtās, uzbūvēta 1837. gadā. Namdara un galdnieka darbus veicis pazīstamais Cēsu celtnieks Mārcis Sārums (1799.-1859.), savulaik saukts par Cēsu apkārtnes pēdējo lībieti, bet mums viņš ir nozīmīgs kā pirmais zināmais nevācu būvuzņēmējs. Viņa piemiņa ir arī Jāņa baznīcas tornis Cēsīs, Dzērbenes un citas baznīcas.

Kas tad vēl jāpasaka par baznīcu? Gaišajā altārī ar četrām kolonnām F. Donnera-Rihtera glezna "Kristus debesbraukšana" (1898.). Pašreizējās ērģeles (E. Martina firma) ar 10 reģistriem darinātas 1901.gadā. Pēckara gados Drustos virsmācītāja pienākumus pildīja Edgars Jundzis (1907.-1986.), vēlākais teoloģijas profesors un seno mezglu rakstu pētnieks.

Tūlīt aiz veikala paveras skats uz Kroga ezeru (10,7 ha, 173 m vjl), pie kura atrodas Drustu skola, kas celta 1936.-1937. gadā pēc Cēsu apriņķa būvinspektora P. Bērziņa projekta kā sešu klašu pamatskola. 1989. gadā atklāta skolas vēstures ekspozīcija, ko izveidojis skolotājs Jānis Arājs. Un vēsture te gara - skola dibināta 1687. gadā.

Pats lielākais no Drustu ezeriem saucas divējādi - gan kā Drustu, gan kā Skolas (34, 3 ha, 172,7 m vjl). 19. gs. Drustu draudzes skola tika uzskatīta par vienu no labākajām Vidzemē. 1809. gadā vecās koka ēkas vietā Skoliešos skolai uzbūvēja jaunu mūra ēku, tā paplašināta 1873. gadā, savu izskatu saglabājusi līdz mūsdienām. Ilgu laiku tā izmantota arī kā brāļu draudzes saiešanas nams.

No Jaunpiebalgas ceļa nozarojums uz Drustu dzelzceļa staciju (arhitekts Jānis Ķezbers), kur gan vilcieni vairs neiet un arī pati stacija uzspridzināta 1944. gadā.

Redzot laukā kādus ozolus Gatartā, domām jābūt citām. Zināms, ka muižas tīrumā iestādīti 10 ozoli zemnieku brīvlaišanas piemiņai.

Druva

Autors: Sigurds Rusmanis

Publicēšanas datums: 2007. gada 20. marts, 2007. gada 24. aprīlis.